

*Đurđa Jovanović Padejski**

(PhD Student, Arizona State University, Tempe)

PRIMERI LEKSIČKOG INŽENJERINGA U DISKURSU O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE U MEDIJIMA NA ENGLESKOM JEZIKU¹

Новорецје, 2024, бр. 11

Ovaj rad ispituje ulogu jezika u oblikovanju diskursa o zaštiti životne sredine, sa fokusom na leksički inženjering u medijima na engleskom jeziku. Koristeći šest intervjuva sa novinarima uglavnom američkih vodećih medija, studija identifikuje ključne termine i fraze iz oblasti klimatskih promena. Analiza pokazuje kako korporacije, vlade i mediji, strateški upotrebljavaju ove termine da bi oblikovali javno mnjenje, informisali, ili umanjili alarmantnost i složenost problema u oblasti životne sredine. U ovom radu se tvrdi da je razumevanje nijansi jezika koji se koristi u komunikaciji na ovu temu ključno za omogućavanje javne rasprave i promocije efektivnih rešenja ekoloških problema. Leksički inženjering u diskursu o zaštiti životne sredine ovde ćemo obraditi tako što ćemo prvo razmotriti opšte karakteristike ovog diskursa u medijima, korporacijama i vlasti. Nakon toga pažnja će biti usmerena na upotrebu naučnih termina. U centralnom delu rada govorićemo o ključnim rečima ovog diskursa i načinu na koji one postaju oruđe leksičkog inženjeringa.

Ključne reči: klimatske promene, globalno zagrevanje, ugljen-dioksid, voda, fosilna goriva, zarobljavanje ugljen-dioksida, ugljen-dioksid krediti, prirodan gas, metan gas, neobnovljivi resursi, fosilna goriva.

* djurdja.jovanovic@asu.edu; ORCID: 0000-0003-0571-6844.

¹ Ovaj rad je nastao u okviru šireg istraživanja o semantičkim odlikama najvažnijih termina u izveštavanju o životnoj sredini u američkim medijima i medijima na engleskom jeziku, što je predmet teze autora na magistarskim studijama Lingvistike i primenjene lingvistike na Katedri za engleski jezik Državnog univerziteta u Arizoni. Istraživanje ne bi bilo moguće bez saradnje šest novinara američkih i britanskih medija (Aryn Baker, Time; Jake Bittle, Grist; Beth Daley, Conversation; Dharna Noor, Guardian; Erica Gies, independent journalist and author of "Water Always Wins"; Sabrina Shankman, Boston Globe), koji su pomogli u pripremnoj fazi istraživanja i pružili informacije na osnovu kojih je ovaj rad napisan. Više o tome na www.greennoisefilter.com

Uvod

U sada već poznatom poslednjem videu² objavljenom na društvenoj mreži Instagram, Dejvid Atenborou (engl. *David Attenborough*) je rekao da je spas planete sada pitanje (u bukvalnom prevodu) komunikacija, odnosno razumevanja problema dovoljnog broja ljudi koji će doneti dobre odluke. Međutim, kada se pogleda bliže, taj komunikacijski izazov nije jednostavan, iz nekoliko razloga koji će biti predstavljeni u ovom radu.

Prema izveštaju *Climate Change in the American Mind* koji je objavio Program za komunikacije klimatskih promena na Jejl univerzitetu, iako preko sedamdeset odsto građana Amerike veruje da se klimatske promene dešavaju, čak šezdesetpet odsto njih nikada ili skoro nikada ne diskutuje na tu temu sa svojim ukućanima.

Procedura

U istraživanju čiji je cilj bio da se razumeju najveći problemi u izveštavanju o životnoj sredini i da bi se informisalo istraživanje na temu semantičkih odlika ključnih termina na temu zaštite životne sredine u (uglavnom) američkim vestima, izabrani su novinari čija je osnovna specijalizacija ekologija iz vodećih medija na engleskom jeziku (*Guardian*, *Time*, *Conversation*, *Grist*, i *Boston Globe*). Razgovori su vođeni krajem 2023. i početkom 2024. godine.

Intervjui su bili delimično-strukturirani. Svi učesnici su odgovorili na dva identična pitanja. Jedno je bilo da nabroje ključne termine (Prilog 1) i drugo pitanje je bio eksperiment slobodnih asocijacija³. Ostala pitanja su manje ili više pratila slobodniju formu intervjua. Uz sve ostale informacije relevantne za to istraživanje, prikupljeni su i podaci o jezičkom inženjeringu relevantni u ovom radu. Izdvojeni su glavni elementi koji po njihovom mišljenju imaju kritični uticaj na to kako će određene teme biti formulisane i predstavljene javnosti. Ovaj rad će se fokusirati na najprominentnije primere čija relevantnost prevazilazi lokalni američki diskurs i koji se ponavljaju i u drugim jezičkim okruženjima. Predstavićemo semantičke celine formirane oko termina i frazeologizama koje su sagovornici naveli kao najrelevantnije u ovom trenutku. U toku istraživanja je korišćen i Korpus savremenog američko-engleskog jezika i *Google Books Ngram Viewer*.

² Video objavljen na društvenoj mreži Instagram, vidi <https://www.instagram.com/tv/CHAIIm2sHSQZ/?igsh=MXNleWE2ZzFjZmE0ZQ==>

³ Intervjui dostupni na www.greennoisefilter.com

Diskurs medija

Problemi životne sredine nisu sami po sebi razumljivi - očigledno su proizvod društvenog konstrukta iako se bave “prirodnim” objektima, a teškoće sa razumevanjem koncepata, znanja i značenja su fundamentalni deo problema u donošenju propisa i zakona iz oblasti životne sredine (Feindt i Oels 2005). U radu *Does Discourse Matter* autori dokazuju da artikulacija ekološkog problema oblikuje kako i da li će problem biti rešavan (Feindt i Oels 2005), što praktično znači da je diskurs životne sredine, pre svega medijski diskurs, kritičan kada je pitanju donošenje zakona i propisa, koji oblikuju ljudske živote i ponekad prave razliku između života i smrti. Medijski diskurs se može posmatrati iz više različitih uloga, kao što je forma, struktura vlasništva, pritisak oglašivača, itd. U ovom radu analiza će biti fokusirana na jezik kojim se mediji služe da izveštavaju o životnoj sredini.

Jezik koji se koristi u novinskom izveštavanju igra važnu ulogu u oblikovanju javnog diskursa, formiranju percepcije građana i obrazovanju. Jezik u medijima ima dvostruku ulogu u tome kako građani razumeju probleme životne sredine, kako ih artikulišu i koje akcije preduzimaju povodom različitih ekoloških problema. Način na koji se izveštava o životnoj sredini može osnažiti građane da uspešno zastupaju svoje stavove i učestvuju u javnoj diskusiji, a isto tako može i da limitira sposobnost da se problemi razumeju u potpunosti, i samim tim da se teže identifikuje i problem i pristup rešenjima. Lingvistički izbori koji se naprave prilikom izveštavanja, kao što su specifični termini, fraze, metafore, uokviravanje, i ton koji se da tekstu, imaju ulogu u tome koliko će javnost efikasno i pravilno da odreaguje na probleme koji pogađaju životno okruženje.

Korporativni diskurs

Mediji dele javni diskurs sa međunarodnim korporacijama koje imaju marketinška odeljenja sa značajnim resursima za zeleni marketing, koja već decenijama aktivno rade na stvaranju percepcije o klimatskim promenama, individualnoj odgovornosti za proizvodnju ugljen-dioksida, merama za smanjenje procenta ugljen-dioksida, itd. Oni ulažu ozbiljne napore da uokvire teme na način koji će ublažiti ili odložiti protest javnosti zbog zagađenja, uništenja životne sredine i biodiverziteta ili promovisati tehno-optimizam (Strand et al. 2005) koji širi neopravdano verovanje u tehnologiju kao rešenje za zagađenje i klimatske promene (Baker 2023). Kompanije su takođe te koje promovišu laka i konačna rešenja problema koji su zapravo višeslojni i međusobno zavisni, suptilno umanjujući njihov značaj. Novinari koji se bave izveštavanjem o životnoj sredini (Noor 2024) ističu primere kao što su “čista energija” i “prirodni gas”, izrazi koje korporacije koriste da odvrate pažnju od negativnih posledica koje proiz-

vode određeni izvori energije. Takođe, mnoge kompanije učestvuju u trendu poznatom kao ekomanipulacija reklamirajući svoje proizvode kao održive i prirodne, zahvaljujući nedostatku propisa za reklamiranje koji mogu da obuhvate sve semantičke nijanse koje postoje. Leksički inženjering u ovoj oblasti je nepresuš, jer se različiti izvori takmiče da artikulišu određene pojave i fenomene u skladu sa svojim interesima i kontekstualizuju ih u svoju korist. Oni uporno lansiraju određene termine i frazeologizme u javni diskurs dok ne postignu semantička pomeranja koje im ostavljaju mnogo bolji manevarski prostor za marketing evidentno neodrživog poslovanja, kao u slučaju fosilnih goriva. To rade tako što uporno povezuju željene fraze sa drugim već uspostavljenim frazama i vizuelnim sadržajima dok čitaoci ili gledaoci ne postanu indiferentni i prestanu da kritički analiziraju njihove poruke.

Diskurs vlasti

Vlade, naročito u autokratskim društvima, takođe koriste jezik da umanje značaj problema (Littlefield 2012), utiču na percepciju problema i prebace akcenat sa životne sredine na ekonomiju. Veoma često cilj je stvaranje atmosfere neodređenosti, nedorečenosti i nesaznatljivosti. Kompanije i vlade profitiraju od manjka preciznosti i jasnoće koji stvaraju ukupan osećaj da je složenost problema preuveličana, što rezultira gubitkom poverenja u naučne izvore koji se doživljavaju kao nedokučivi. Javnost je sklona da prihvati formulacije koje su jednostavnije, lakše se pamte i deluju realnije, jer je složenost prirodnog okruženja takva da zahteva fokus i posvećenost koju ljudi van uskog kruga eksperata nemaju. Ključni aspekt ove uzajamne dinamike je tenzija između ekonomskih interesa i zaštite životne sredine, najčešće uokvirena kao konflikt između “otvaranja radnih mesta” i “investicija”, i očuvanja prirode. Ovaj narativ, koji se često javlja u političkim kampanjama, može da utiče na to kako mediji izveštavaju o problemu. Kreirajući percepciju nužnosti da se izbalansiraju ekonomske potrebe sa interesima zaštite životne sredine, taj narativ može dovesti do razvodnjavanja osećaja hitnosti i izmeštanja odgovornosti. Mediji se u tom slučaju suočavaju sa izazovom kako da izveštavaju o problemu bez ublažavanja ekoloških interesa zarad balansiranja sa ekonomskim potrebama, istovremeno izbegavajući pojednostavljene interpretacije problema u kojima se radna mesta suprotstavljaju održivosti životne sredine (Shankman 2024).

Diskurs upotrebe naučnih termina

Nezaobilazna karakteristika informisanja na temu zaštite životne sredine je upotreba naučne terminologije. Malo poznati i komplikovani termini otežavaju posao novinara da izveštava istinito i objektivno, i istovremeno jasno i sažeto. Neki mediji, kao što je Gardijan, imaju poseban stilski pravilnik za izvešta-

vanje na temu zaštite životne sredine. Drugi smatraju da je dovoljno pridržavati se opštih principa novinarske etike i da posebna preskripcija stila nije neophodna.

Takođe, sveobuhvatni problem u komunikaciji na temu zaštite životne sredine, prevazilazi probleme medijskog izveštavanja i korporativne i političke propagande, i proizilazi iz same prirode predmeta. Termin biodiverzitet, iako fundamentalan za razumevanje problema, je nedovoljan da predstavi sveopštu povezanost elemenata u prirodi, njihovu neprestanu interakciju i nepredvidivost sistemskih reakcija na različitim nivoima. Naučnici su već dugo sigurni u vrednosti koje su alarmantne za ljudski i životinjski opstanak na planeti. Međutim kada pokušamo da shvatimo i formulišemo razmeru zagađenja u interakciji sa ljudskim faktorom tokom vremena i eventualno predvidimo budućnost, suočavamo se sa problemom rečnika i obima, ne samo zbog preovlađujuće propagande, već iz razloga *sui generis*. Problem je komplikovan i kompleksan sam po sebi, sve promenljive su međusobno povezane, a nasuprot tome, trend javne komunikacije globalno ide ka pojednostavljivanju i opadanju analitičkog sadržaja (Lim 2004).

I, na kraju, priroda ili životna sredina, životno okruženje - je sveobuhvatni pojam. Ljudskocentrični pristup, koji odvaja čoveka od okruženja, iako dominantan vekovima, je iluzija. Priroda nije pasivna pozadina ljudske egzistencije i klimatske promene su tu da nas podsete na to bez odlaganja (Morton 2013). Ljudski uticaj na okruženje je neprestan i dinamičan, i u trenutku dok govorimo o pojavama one su već izmenile niz akcija i reakcija u kojima je čovek konstanta. Kada prestanemo da govorimo o prirodi kao pasivnoj platformi za ljudsku dramu, primorani smo da konstruišemo pojmove i koristimo gramatičke konstrukcije koje podrazumevaju preuzimanje odgovornosti i dodeljivanje agentivnosti učesnicima događaja. Erika Gajs, autorka knjige *Water Always Wins*, predlaže da se izbací iz upotrebe neodređena zamenica "it" kada govorimo o životinjama, već da se i njima pripiše agentivnost jer kao živa bića imaju jednako pravo da ne budu žrtve zagađenja koje uzrokuje čovek. Na primer, umesto termina *depredation* i *trapping* koji ublažavaju akt ubijanja životinja, treba da se koristi glagol *kill*, koji će realno predstaviti čovekovu aktivnost prema životinjama.

U sva tri slučaja - medijskom diskursu, korporativnoj propagandi, i narativu koji stvaraju vladajuće političke formacije, koriste se jezička sredstva koja predstavljaju jezički inženjering. U ovom radu će biti predstavljeni primeri koji ilustruju proces svesne i namerne jezičke promene, u kome su reči i fraze kreirane, izmenjene ili vraćene u upotrebu u drugačijem kontekstu, čija je semantička vrednost umanjena ili uvećana, korišćenje eufemizama ili žargona. Nakon što smo utvrdili opšte parametre diskursa u ove tri oblasti, preći ćemo na njegove ključne termine koji postaju oruđa leksičkog inženjeringa.

Ključni termini u diskursu životne sredine i njihove odlike

U ovom segmentu ćemo analizirati ključne reči koje su odabrane na osnovu njihove učestalosti i značajem koji im je pripisivan. U šest intervjuja, termini koje su sagovornici naveli kao najrelevantnije, se grubo mogu organizovati oko sledećih tema: klimatske promene, globalno zagrevanje, ugljen-dioksid, voda i fosilna goriva. U prilogu je tabela termina (Prilog 1) koja pored termina koji se mogu grupisati u semantičke celine uključuje i termine koji su od izuzetnog značaja, ali leksički i semantički nisu prirodno deo pomenutih skupina, iako su svi termini na neki način međusobno povezani jer pripadaju širem diskursu o životnoj sredini.

Key environmental terms 2023/24 per environmental reporters

Beth Daley/Conversation	Erica Gies/Author	Sabrina Shanker/Boston Globe	Aryn Baker/Time	Dharna Noor/Guardian	Jake Bittle/Grist
adaptation	eco climate teleconnections	adaptation	1.5°c versus 2 point	eco austerity	adaptation
atmospheric lifetime	evapotranspiration	carbon removal	carbon	fossil fuels	carbon capture
borehole	hydro climatology	environmental justice	carbon border adjustment	human caused climate change	carbon credit
carbon dioxide equivalent	jet stream	mitigation	carbon capture	human flourishing	carbon offset
carbon neutral	moisture hopping	net zero	carbon credits	planet-warming fuels	carbon pollution
carbon sinks	precipitation recycling		carbon storage	plastic	carbon sequestration
climate crisis	small water cycle		flooding		climate disaster
climate emergency	socio hydrology		global heating		environmental justice
climate sensitivity			global warming		fossil fuels
El Niño			greenwashing solutions		mitigation
extreme weather			hurricanes		natural disaster
heat			lower carbon future		natural gas
heat islands			plastic credits		net zero
natural variability			route heat waves		renewables
			storms		resilience
			sustainability		
			wildfires		

Prilog 1

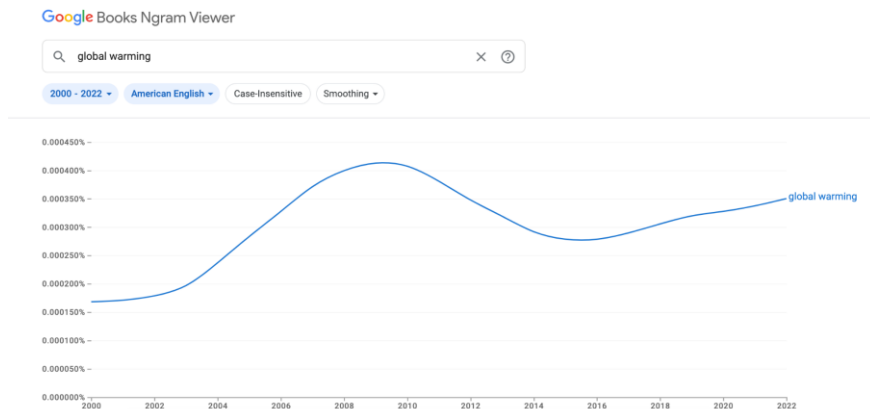
Klimatske promene

“Klimatska kriza” (engl. *climate crisis*) naspram “klimatske promene” (engl. *climate change*): Odluka Gardijana da uvede pravilo da koristi frazu “klimatska kriza”, umesto manje precizne fraze “klimatske promene”, je izraz uredničkog stava da je neophodno da se ovaj prirodni proces, koji je zbog ekstremnog ljudskog ponašanja eskalirao, opiše preciznije kako bi odslikavao hitnost i ozbiljnost situacije. Namera Gardijana je da semantička razlika između ove dve opcije ukloni iluziju da su klimatske promene postepeni i prirodni proces o kome ne moramo da brinemo previše još uvek, i umesto toga da sugerise neophodnost momentalne akcije (Noor 2024). Novinarka Boston Globa, Sabrina

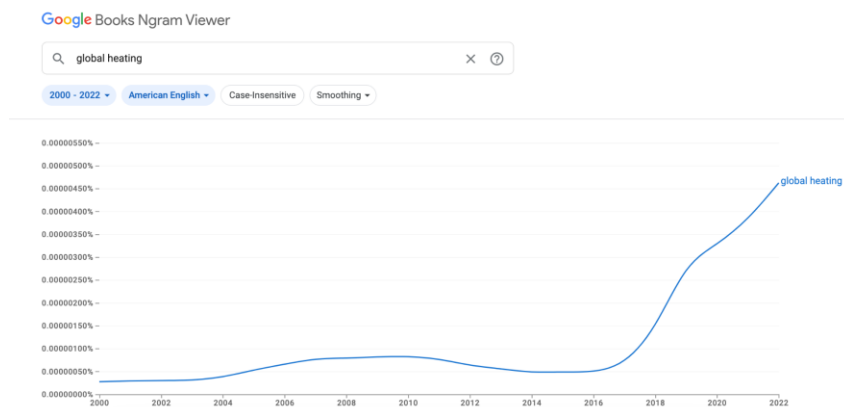
Šankman, često i sama koristi izraz “klimatska kriza” ali dopušta i drugačije formulacije zavisno od konteksta. Ona ističe da ukoliko tekst jasno opisuje ozbiljnost situacije kroz živopisne primere posledica klimatskih promena, to smanjuje neodređenost koju bi inače formulacija mogla da sugerise (Shankman 2023). Međutim, novinarka Tajma ne želi da odbije čitaoce koristeći izraz “kriza” za koji smatra da može se pročitati kao signal političke opredeljenosti i pristrasnosti, što bi odvratilo određene čitaoce od toga da pročitaju njen tekst (Baker 2023). Urednica časopisa Konversejšn, svesno izbegava korišćenje izraza kao što su klimatska kriza ili klimatska hitnost da bi izbegla subjektivnost (Daley 2023). Ona kaže da je posao novinara da prezentuje činjenice u neutralnom tonu, dajući priliku čitaocima da formiraju svoje mišljenje, a da sugerisanje hitnosti vodi u aktivizam. Međutim, Dejli ističe da je fraza “osetljivost na klimatske promene” važna u novinskom izveštavanju da bi se objektivno predstavila ranjivost određenih grupacija. Erika Gajs ide još dalje od Gardijanovog stilskog uputstva i ponekad koristi izraz “klimatski kaos”. Džejk Bitl, s obzirom da piše za publikaciju koja se u potpunosti bavi životnom sredinom, skreće pažnju na važnost fraze “klimatska katastrofa”, koju smatra objektivnim opisom stanja.

Globalno zagrevanje

“Globalno zagrevanje” (engl. *global warming*) je termin koji se navodi kao glavni uzrok klimatskih promena, a za koji je najvećim delom odgovorno zagađenje ugljen-dioksidom usled korišćenja fosilnih goriva. Međutim, termin je vremenom evoluirao i desila su se semantička pomeranja koja su frazu ublažila, i učinila je kontroverznom, pre svega jer je velikom broju ljudi izraz “zagrevanje” bio neprihvatljivo objašnjenje za porast hladnih dana i pad temperatura na pojedinim lokacijama na planeti. O globalnom zagrevanju se često raspravlja u relaciji sa fosilnim gorivima. U medijima se sve češće nalazi termin “globalno grejanje” (engl. *global heating*) čiji intenzitet preciznije odgovara realnom stanju, s obzirom da se planeta zagreva opasnom brzinom i nezaustavljivo. Naučnici insistiraju da je fraza globalno zagrevanje indikativna za uticaj ljudskog faktora na prirodu, i to pre svega velikih međunarodnih korporacija, dok zeleni marketing podstiče ismevanje fraze koja se prema njihovom mišljenju demantuje svake zime samom činjenicom da zima još uvek postoji. Ako se pogleda istorija termina na *Google N-Gram* pregledaču, vidi se da je fraza “globalno zagrevanje” prisutna u ozbiljnoj meri već decenijama, dok fraza “globalno grejanje” postaje prisutna tek u nekoliko poslednjih godina (Figura 2 i 3). S obzirom da *N-Gram* obuhvata književna dela, možemo pretpostaviti da bi u korpusu koji bi obuhvatio samo medije u istom periodu frekvencija upotrebe bila i viša.

Prilog 2

Prilog 3

Ugljen dioksid

Uklanjanje ugljen-dioksida (engl. *carbon removal*): Kao i nulti nivo, i ovaj izraz sugerše da je moguće ukloniti ugljenik iz okruženja i omiljena je smicalica industrije fosilnih goriva kada želi da opravda svoje aktivnosti kojima uvećavaju zagađenje ugljenikom. Ako je uklanjanje ugljenika moguće, hitnost je relativizovana jer naravno da će “neko nadležan” aktivirati to uklanjanje ako situacija postane kritična.

Ugljenični otisak (engl. *carbon footprint*): Ovaj izraz, popularizovan u industrijskom marketingu, prebacuje odgovornost sa korporacija na individue za udeo u zagađenju vazduha ugljen dioksidom. Ovo je možda i najuspešnija marketinška smicalica s obzirom da je prodrla nekritički u medijski diskurs i u obrazovne planove. Cilj je bio da se minimizira uloga industrijskih emisija ga-

sova naspram individualnih doprinosa zagađenju. Iako su ekološki nastrojene navike važne i građani treba da se edukuju o svojoj ulozi u očuvanju životne sredine, razmera zagađenja koja dolazi od industrije je neuporediva, a ova kampanja je taj kontrast uspešno relativizovala rabeći frazeologizam “ugljenični otisak” i stimulišući upotrebu kalkulatora pojedinačnog doprinosa zagađenju vazduha ugljenik-dioksiodom.

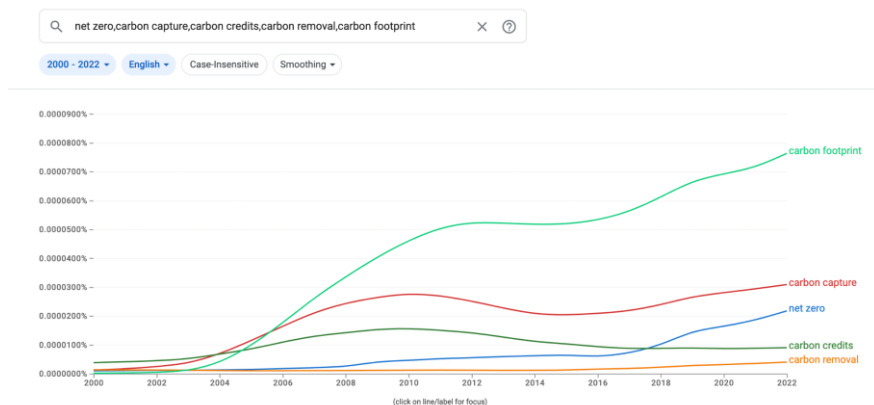
“Ugljen-dioksid krediti” (engl. *carbon credits*) i “skladištenje ugljen-dioksida” (engl. *carbon storage*) su fraze koje su vodeći kandidati za ekološku lažifrazu godine (kada bi takvo takmičenje postojalo). “Zarobljavanje ugljen-dioksida” (engl. *carbon capture*) su tehnologije podzemnog skladištenja ugljen dioksida iz industrijske proizvodnje i elektrana (Baker 2023).

Ugljen-dioksid krediti su tržišni mehanizam koji omogućava kompanijama da umesto da smanje svoj udeo u zagađenju, kupe određeni broj kredita koji se onda investiraju u projekte smanjenja zagađenja ugljen-dioksiodom (Noor 2024). Kompanije kao Ekson su prigrllile pristup “ugljen-dioksid skladištenja” i ističu da su lideri u zarobljavanju ugljen dioksida, što je idealan primer ekomanipulativne strategije. Ugljen-dioksid krediti su bili jedna od vodećih tema na nedavno održanom COP29 u Azerbejdžanu. Novinarka Globa objašnjava da protivnici ove inicijative upozoravaju da se time otvara mogućnost da se izgubi dragoceno vreme odlaganjem tranzicije prema alternativnim izvorima energije (Shankman 2023). Takođe, ona upozorava da je usled toga kako je situacija evoluirala, danas mnogo teže izvući jednostavan zaključak, jer umesto nekadašnjeg monolitnog poricanja zagađenja, sada cirkulišu različite teorije i interesi (Shankman 2023). *Carbon credits* su predmet ozbiljne rasprave, u kojoj naučnici i eksperti često zauzimaju suprotne strane, a ekološki aktivisti se protive inicijativi Ujedinjenih Nacija da kreira tržište kreditima ugljen dioksida na nacionalnom nivou, smatrajući da bi to imalo katastrofalne posledice (Bittle 2024). Istraga koju je sproveda američka vlada - *Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)* kaže da u najboljem slučaju tehnologija zarobljavanja ugljen dioksida i skladištenja ispod zemlje, pod uslovom da radi potpuno idealno, može da doprinese svega dva odsto smanjenju ukupnih emisija ugljen-dioksida do 2030. godine (Westervelt 2022).

Nulti nivo (engl. *net zero*): ovo je fraza koja je pripada istoj semantičkoj celini kao i ugljen-dioksid, ali je popularna upravo zbog svog ambivalentnog značenja. Iako veoma popularan izraz u korporativnim obećanjima da će svoje poslovanje prilagoditi očuvanju životne sredine, “nulti nivo (zagađenja)” je fraza koju šira publika ne razume i često se interpretira na različite načine. Nedostatak razumevanja o tome šta zaista “nulti nivo” znači ostavlja širok prostor za korporativnu manipulaciju kada govore o tome šta njihov biznis model zaista porazumeva. Ovaj izraz nije sinoniman potpunom eliminisanju zagađenja. Nulti

nivo zapravo znači svođenje nivoa ugljen dioksida na mogući minimum - oko sedamdesetpet odsto, ali taj cilj zahteva niz kompleksnih koraka - prema izveštaju Ujedinjenih Nacija to je jedan od najvećih izazova u istoriji ljudskog roda (United Nations 2024). Međutim, u industrijskom marketingu se taj izraz koristi toliko da se stvorio potpuno neosnovan utisak dostižnosti, a česte su i formulacije u kojima se sugerije da će nove tehnologije jednostavno isisati ugljenik iz vazduha i “progres” će nesmetano moći da se nastavi. Preporuka za novinare je da umesto izraza *net zero carbon emissions by 2050*, koriste formulacije kao *effectively eliminate climate-warming emissions by 2050*. (Shankman 2023).

U prilogu 4 vidimo kako se razvija prisutnost termina iz semantičke grupe ugljen-dioksida, na kome se jasno vidi kako se nulti nivo izdvaja zajedno sa skladištenjem, što potvrđuje analizu da su obe fraze deo iste marketinške strategije fosilnih kompanija.

Prilog 4

Fosilna Goriva

Fosilna goriva (engl. *fossil fuels*) je generičko ime za neobnovljive izvore energije. To je grubo rečeno ugalj, gas (prirodni i dobijeni) i nafta, kao i njihovi derivati. Glavna karakteristika ovih energenata je da su stvarani tokom vremenskih perioda koji se mere milionima godina, što ih čini neobnovljivim u odnosu na ljudski životni vek. Takođe, njihovo iskopavanje, obrada i sagorevanje proizvode emisije štetnih gasova koji prete da unište živi svet. Kompanije koje se bave neobnovljivim izvorima energije imaju ogroman finansijski interes da ostanu u poslu i da suzbiju naučnike i ekološke aktiviste u što većoj meri. Te kompanije su najveći zlikovci u klimatskom narativu jer profitiraju od izostanka promene i imaju najveći udeo u dezinformacijama i ekomanipulativnim kampaњama (Baker 2023).

“Prirodni gas” ili “zemni gas” (engl. *natural gas*) naspram “metan” ili “metan gas” (engl. *methane gas*): Industrija preferira frazu “prirodni gas” naspram izraza “metan”, jer “prirodni” signalizira da je gorivo čisto. U srpskom jeziku postoje dve mogućnosti, prirodni (pozitivna konotacija) i zemni (neutralna konotacija), dok u engleskom postoji samo *natural* koji ima isključivo pozitivnu konotaciju. Trud da se pridev “prirodno” poveže sa semantičkim odlikama prideva “čisto” i “bezopasno” je urodio plodom i postao opšte mesto u zelenom marketingu, ne samo najvećih kompanija u industriji fosilnih goriva, već i u prodajnim kampanjama proizvođača svih vrsta, od hrane, odeće, kozmetike i svakodnevnih malih predmeta do krupnih investicija. Sa druge strane, metan je precizan naziv koji ne implicira eufemistička tumačenja i olakšava da se opiše uticaj metana na životnu sredinu. Takođe, “gas” u frazi “metanski gas” (engl. *methane gas*) dodatno sugerise da je u pitanju nešto potencijalno smrtonosno. Gardijan izbegava frazu “prirodni gas” (engl. *natural gas*) i preferira upotrebu imenice “gas” ili fraze “metanski gas” (engl. *methane gas*). Novinari bi trebalo da budu oprezniji kada izveštavaju o izvorima energije i da izbegavaju fraze kao što je “čista energija” i “zelena energija”, jer te fraze učestvuju u raširenoj predrasudi da je ugljen-dioksid jedini faktor koji treba uzeti u obzir pri evaluaciji ekološkog uticaja energetske izvor (Noor 2024).

Voda

Voda je neraskidivo povezana i sa klimatskim promenama i sa biodiverzitetom. Ljudske aktivnosti su dramatično izmenile vodeni ciklus na planeti. Isušivanje močvara, građenje brana ili malih hidroelektrana na rekama, i ostale intervencije na rekama, su ozbiljno uticale na vodene sisteme. Na primer, osamdesetsedam odsto močvara na svetu su ili isušene ili popunjene zemljom, a na dve trećine najvećih reka na planeti su instalirane brane (Gies 2023).

Važni termini za razumevanje vode i njene uloge u klimatskim promenama su:

“hidroklimatologija” (engl. *hydroclimatology*), nauka koja proučava interakcije između vode i klime, uključujući ulogu biljnog sveta. U vezi sa tim, prisustvo ili odsustvo biljaka na određenoj lokaciji može da utiče na vodene cikluse na drugom kraju Zemlje, i termin koji se vezuje za tu oblast je “eko-klimatske veze.” Takođe, fundamentalno je važno razumeti pojmove kao što su *moisture hopping*, *precipitation recycling*, i *small water cycle*, koji su svi sinonimni opisujući proces evapotranspiracije biljaka koji proizvode lokalno i regionalno hlađenje, doprinoseći kretanju vlage preko kontinenata (Gies 2023). Na srpskom jeziku nisu još uvek uspostavljeni termini kojima bi se izrazile ove pojave, tako da ako bi se reklo “prenošenje vlage skokovima” (engl. *moisture hopping*) najverovatnije se ne bi postiglo razumevanje u komunikaciji. Međutim, i na engleskom jeziku jednostavna pretraga korpusa savremenog američko-engle-

skog jezika (*Corpus of Contemporary American English*) ima frekvenciju 0, što pokazuje da se taj termin i dalje koristi u veoma uskom naučnom kontekstu.

S obzirom da je priroda kompleksan sistem, i svi njeni elementi zasebno kompleksni sistemi koji imaju interakciju sa ljudskim faktorom, socijalna hidrologija je nauka koja pomaže da se razumeju implikacije zagađenja, odnosno klimatskih promena u kontekstu vodenih sistema i kritičnu ulogu ljudskog uticaja na vodene sisteme. Važna fraza je i *water management* koji zavisi od društvene i ekonomske dinamike i u kome su primeri zajedničkog upravljanja razlozi za nadu u održivost resursa (Gies 2023).

Upravljanje resursima

Iako se politika upravljanja resursima odnosi na sve elemente čovekovog okruženja, u medijima je najduže i najopširnije prisutan narativ o vodi kao resursu koji prvi ponestaje. Za razumevanje semantičkih nijansi kada je u pitanju narativ o zajedničkom upravljanju resursima nasuprot kompetitivnom modelu, važno je naglasiti da je kompetitivni model promovisan i opšteprihvaćen kao nešto što se podrazumeva, dok je zajednički, kooperativni menadžment izuzetak i moguć samo na pojedinim mestima gde se interesi srećno poklope. Međutim, iako je naučni članak pod imenom *The tragedy of the Commons* Gareta Hardina (egl. Garret Hardin) i dalje jedan od najcitiranijih naučnih članaka ikada, u kome autor uz težak rasistički i antiemigracioni kontekst izlaže tvrdnju da su prirodni resursi ograničeni i da je interes svake nacije da zaštiti svoje resurse, dobitnica Nobelove nagrade Elinor Ostrom je dokazala da je kolaborativni menadžment sistem zajedničkih resursa ne samo moguć (Weintraub 2021), nego i put za održivu upotrebu resursa, naročito vode. Narativ da je trka za resurse neizbežna, i da su ratovi za vodu neposredna budućnost je već dugo prisutan u medijima i postojan kao trend, između ostalog i zahvaljujući Hardinovom višestruko štetnom radu. Ako pogledamo imenicu voda u govoru na američkim televizijama i izvorima pisanih vesti u korpusu savremenog američko engleskog jezika i uporedimo vodeće fraze do 2014. i sa druge strane nakon 2014., videćemo da su u ranim dvehiljaditim vodeće tri fraze “vodenica, lokvanji i kupatilo” (engl. *water mill*; *water lilies* i *water bath*) a nakon 2014. vodeće tri fraze su “vodena kriza, zalihe vode i nivoi vode” (engl. *water crisis*; *water supplies* i *water levels*). Štaviše, sve izlistane fraze u skorijoj prošlosti na fotografiji u prilogu su vezane za ekološki i politički kontekst, dok su fraze iz ranijeg perioda vezane za ekološki neutralne teme.

SEC 1 (2000-2004, 2005-2009, 2010-...): 617,341,301 WORDS

	WORD/PHRASE	TOKENS 1	TOKENS 2	PM 1	PM 2	RATIO
1	WATER MILL	232	0	0.4	0.0	37.6
2	WATER LILIES	213	0	0.3	0.0	34.5
3	WATER BATH	189	0	0.3	0.0	30.6
4	WATER CHESTNUTS	121	0	0.2	0.0	19.6
5	WATER RUNNING	100	0	0.2	0.0	16.2
6	WATER RETENTION	99	0	0.2	0.0	16.0
7	WATER SKIING	98	0	0.2	0.0	15.9
8	WATER RUNOFF	89	0	0.1	0.0	14.4
9	WATER CYCLE	86	0	0.1	0.0	13.9
10	WATER GLASSES	82	0	0.1	0.0	13.3
11	WATER BALANCE	82	0	0.1	0.0	13.3
12	WATER DEPTH	81	0	0.1	0.0	13.1
13	WATER AEROBICS	79	0	0.1	0.0	12.8

SEC 2 (NEWS:News_Intl, NEWS:News_Natl): 17,847,410 WORDS

	WORD/PHRASE	TOKENS 2	TOKENS 1	PM 2	PM 1	RATIO
1	WATER CRISIS	24	137	1.3	0.2	6.1
2	WATER SUPPLIES	43	599	2.4	1.0	2.5
3	WATER LEVELS	26	398	1.5	0.6	2.3
4	WATER SYSTEM	34	526	1.9	0.9	2.2
5	WATER BOTTLES	28	439	1.6	0.7	2.2
6	WATER RIGHTS	29	479	1.6	0.8	2.1
7	WATER RESOURCES	55	1078	3.1	1.7	1.8
8	WATER SYSTEMS	22	469	1.2	0.8	1.6
9	WATER ACT	29	645	1.6	1.0	1.6
10	WATER QUALITY	71	1734	4.0	2.8	1.4
11	WATER SUPPLY	69	1795	3.9	2.9	1.3
12	WATER TREATMENT	23	606	1.3	1.0	1.3
13	WATER POLLUTION	22	599	1.2	1.0	1.3

Prilog 5

Zaključak

Ovaj rad je pružio pregled najprominentnijih leksičkih tvorevina u diskursu o zaštiti životne sredine, ističući moć jezika da oblikuje javno razumevanje problema i preduzme aktivnosti za rešavanje. Strateška upotreba terminologije, pre svega industrija i vlada, može značajno da utiče na koji način su pitanja životne sredine shvaćena i tretirana. Pomenuti primeri predstavljaju potrebu za kritičkom svešću o važnosti jezika kojim se komunicira na ove teme. U tom smislu je pokazano da novinari imaju ključnu ulogu u artikulisanju ovog kompleksnog narativa jer je njihov posao da prezicno i uspešno prenesu naučne informacije, izazovu varljive interpretacije problema, i pozovu institucije i pojedince na vlasti i u industriji da preuzmu odgovornost za uništavanje planete. Zaključak je da je promocija transparentnosti i informisanog javnog diskursa kritična za podizanje ekološke svesti.

IZVORI I LITERATURA

- Attenborough, David 2020. A Life on our Planet. [<https://www.instagram.com/tv/CHAIIm2sHSQZ/?igsh=MXNleWE2ZzFjZmE0ZQ==>]. Pristupljeno 15.11.2024.
- Baker, Aryn. Lični intervju sa autorom. 20. decembar 2023. <https://www.greennoisefilter.com/>
- Bittle, Jake. Lični intervju sa autorom. 7. februar 2024. <https://www.greennoisefilter.com/>
- Bittle, Jake. Here are the 5 issues to watch at COP29. Grist.org. [<https://grist.org/international/here-are-the-5-issues-to-watch-at-cop29/>]. Pristupljeno 14.11.2024.
- Corpus of Contemporary American English <https://www.english-corpora.org/coca/>
- Daley, Beth. Lični intervju sa autorom. 22. novembar 2023. <https://www.greennoisefilter.com/>
- Gies, Erica. Lični intervju sa autorom. 10. maj 2023. <https://www.greennoisefilter.com/>

- Gies, Erica 2022. *Water Always Wins: Thriving in an Age of Drought and Deluge*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Exxon Mobile <https://corporate.exxonmobil.com/what-we-do/delivering-industrial-solutions/carbon-capture-and-storage>
- Feindt, P. H., & Oels, A. 2005. Does discourse matter? Discourse analysis in environmental policy making. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 7(3), 161–173. <https://doi-org.ezproxy1.lib.asu.edu/10.1080/15239080500339638>
- Leiserowitz, A., Maibach, E., Rosenthal, S., Kotcher, J., Goddard, E., Carman, J., Ballew, M., Verner, M., Marlon, J., Lee, S., Myers, T., Goldberg, M., Badullovich, N., & Thier, K. (2023). *Climate Change in the American Mind: Beliefs & Attitudes*, Fall 2023. New Haven, CT: Yale Program on Climate Change Communication. Yale University and George Mason University.
- Lim, Elvin T. 2004. Five Trends in Presidential Rhetoric: An Analysis of Rhetoric from George Washington to Bill Clinton. [<https://doi.org/10.1111/j.0360-4918.2002.00223.x>]. Pristupljeno 14.11.2024.
- Scott R. Littlefield, Security, independence, and sustainability: Imprecise language and the manipulation of energy policy in the United States, *Energy Policy*, Volume 52, 2013, Pages 779-788, ISSN 0301-4215.
- Morton, Timothy 2013. *Hyperobjects, Philosophy and Ecology after the End of the World*. University of Minnesota Press, Minneapolis, MN
- Noor, Dharna. Lični intervju sa autorom. 12. januar 2024. <https://www.greennoisefilter.com/>
- Roger Strand, Andrea Saltelli, Mario Giampietro, Kjetil Rommetveit, Silvio Funto-wicz,
- New narratives for innovation, *Journal of Cleaner Production*, Volume 197, Part 2, 2018, Pages 1849-1853, ISSN 0959-6526, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.10.194>.
- Shankman, Sabrina. Lični intervju sa autorom. 14. decembar 2023. <https://www.greennoisefilter.com/>
- United Nations 2024. For a livable climate: Net-zero commitments must be backed by credible action. [<https://www.un.org/en/climatechange/net-zero-coalition>] Pristupljeno 14.11.2024.
- Weintraub, Pam 2021. The miracle of the commons. Aeon.co[<https://aeon.co/essays/the-tragedy-of-the-commons-is-a-false-and-dangerous-myth>] Pristupljeno 14.11.2004.
- Westerwelt, Amy 2022. Documents, Whistleblowers, and Public Comments Are Clear: Oil Companies Know Carbon Capture Is Not a Climate Solution. Drilled Media. [<https://drilled.media/news/ccs>]. Pristupljeno 14.11.2024.

Djurdja Jovanovic Padejski

PhD Student, Arizona State University, Tempe

EXAMPLES OF LEXICAL ENGINEERING IN THE DISCOURSE ON ENVIRONMENTAL PROTECTION IN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA

Summary

This paper examines the role of language in shaping environmental discourse, focusing on lexical engineering in English-language media. Using six interviews with journalists from predominantly leading American media outlets, the study identifies key terms and phrases in the field of climate change. The analysis shows how corporations, governments, and the media strategically use these terms to shape public opinion, inform, or downplay the urgency and complexity of environmental issues. This paper argues that understanding the nuances of language used in communication on this topic is crucial for enabling public debate and promoting effective solutions to ecological problems.

Lexical engineering in environmental discourse will be addressed here by first considering the general characteristics of this discourse in the media, corporations, and government. Following that, attention will be directed to the use of scientific terms. In the central part of the paper, we will discuss the key words of this discourse and how they become tools of lexical engineering.